

Keskkonnahariduse metoodiline materjal Programm „Gauja Rahvusparki märgalad“

Teema

Märgalade taimede kasutamine käsitöös – inimese ja keskkonna koosmõju.

Alateema

Märgalade väärtuste kasutamine käsitöökultuuris Gauja Rahvusparkis, Vaidava toolimeistrite talus (Lejasbregži).

Sihtgrupp (õpilaste arv, vanus, klass)

10 -15 osavõtjat, eelkooliealised/lasteaia vanem grupp/algkooli 1.-4.klass (ca 22-24 õpilast), nimetatud vanuses lapsed koos isa ja emaga.

Tegevuse kestus

1-5 tundi.

Seos õppekavaga

Loodusõpetus algkoolis.

Kontaktisik

Indra Čekstere, etnogrāf, keskkonnagiid,
kamenite12@inbox.lv

Vajaminev varustus

Käärid, nõörid, kirjutusalused, töölehed, kirjutustarbed (harilik pliats, värvilised pliatsid, pastapliats), binokkel, suurendusklaasid, kõva kartongpaber, paber (A4), liim.

Vajalikud oskused ja teadmised

Eelnevad teadmised märgalade, talude, taimede, käsitöömeistrite poolt valmistatud toolide kohta.

Ettevalmistus enne tegevusi

Eelnevad teadmised Gauja Rahvusparki, märgalade, järvetaimede ja jõeharude taimede, talude, toolide valmistamise kohta, oskus kasutada binoklit, suurendusklaasi.

Võtmesõnad

Hoiuala, kultuurajalooline ala, talu, muuseum, märgalad, järv, jõeharu, kõrkjad, toolide valmistamine.

Koos saame paremini kaitsta ja hoida oma märgalaid! Tule, hoi ja naudi koos meiega! Eesti - Läti koostööprojekt "Tagasi loodusesse"

Linking Estonia and Latvia
Part-financed by the European Regional Development Fund

Tegevused

- ▶ Tutvumise ja jäämurdmise mäng, mille käigus tuleb peaasjalikult orienteeruda nägemisele ja kuulmisele (näiteks, pehme pall, mille viskamisel tuleb nimetada märgala taim või kala, või, mille edasiandmisel tuleb nimetada veega seotud taimi ja loomi). Variant – taluhooned ja neis olevad elusad ja elutud asjad.
- ▶ Mängu arutamine – mis oli uut, kas on kerge jätta meelde märgalaid iseloomustavat, kas talumajapidamisega seotud on tuttav.
- ▶ Ohutusinstruktsioon.
- ▶ Osalejad saavad binokli ja suurendusklaasi ning vastava informatsiooni selle kasutamise kohta õpiretke ajal.
- ▶ Läheme jõeharusse või järvele (võimalik-Vaidava järvele).
- ▶ Tutvume erinevate taimedega – pilliroog, kõrkjas, vesikupp jne. Pajatus kõrkjate ja nende leviku kohta, struktuur, kasutades visuaalset informatsiooni. Võidakse kasutada pilte ja lamineeritud taimi.
- ▶ Täiskasvanud lõikavad kõrkjaid või rebivad välja, need seotakse kimpudesse.
- ▶ Saabumine toolimeistrite talusse.

Variant/tegevus algab toolimeistri talus/

- ▶ Tutvumine taluga ja toolimeistrite muuseumiga. Soovikivi panek tuulekella juurde.
- ▶ Lähiümbruse toolimeistrite talude kaart (kohapeal). Vanade toolide pildid erinevates maailma riikides. Osalejad jaotatakse gruppidesse ning vastavad toolimeistri ametit ja tööriistu käsitlevale lühiviktoriini küsimustele.
- ▶ Kõrkjate ühendamise ja keerdude valmistamise demonstratsioon.
- ▶ Töö – punutise valmistamine (nööri) või kõrkjatükikesi liimides, osalejad värvivad joonistuse ära.
- ▶ Pajatus toolimeistritest – ning selle lõpetamine, kasutades pakutud sõnu. Kui aeg lubab – pärimused lähimate märgalade kohta - Gauja, jõed, järved. Teejoomine toolimeistri talus ühes kaasavõetud leivakeste-saiakestega.
- ▶ Turumäng:

1.variant. Osalejad valivad turule sõitja, kes jääb seisma seljaga ülejäänute poole. Mängujuht annab igaühele konkreetse kauba või asja nime –tool, heinakott, kaer, pott, kruus, klinger, kompvek, latt, santiim jne. Turule sõitja valib, mida kaasa võtta. See läheb tasakesi turule sõitja juurde ja piuksatab, kui arvati ära, siis vahetatakse kohad ja kõik algab otsast peale.

2.variant. Mängujuhil on linane kotike „turult“ toodud pudipadiga. Ta valib, ilma teistele näitamata, näiteks pliatsi ja ütleb – see on valmistatud puust, ka teil kõigil on see tavaliselt olemas, seda kasutades on kerge jätta meelde turul tehtud oste – mis see on? See, kes ära arvab, saab pliatsi auhinnaks. Kotikeses võivad olla santiim, nõop, joonistusega kivike, pähkel, õun, kompvek, šokolaadike, närimiskumm jmt.pudipadi.

- ▶ Tegevuse lõpus saavad kõik osalejad Gauja Rahvusparki ja toolimeistri talu bukletid, kleebised, samuti muud saadavalolevad näitematerjalid. Võib olla ka meene toolimeistri talult.

Koos saame paremini kaitsta ja hoida oma märgalaid! Tule, hoi ja naudi koos meiega! Eesti - Läti koostööprojekt "Tagasi loodusesse"

Linking Estonia and Latvia
Part-financed by the European Regional Development Fund

Vajaminevad töölehed

- joonistus kassikesest – kõikidel osalejatel;
- A.Julla joonistus tööriistade kohta – kõikidel osalejatel;
- „Toolimeistrid” – infomaterjal pedagoogidele ja lapsevanematele;
- „Väike viktoriin” – juht ja muuseumitöötajad;
- „Proovi Sina ka!” – infomaterjal pedagoogidele ja lapsevanematele;
- kokkupandav joonistus taimedega – infomaterjal pedagoogidele ja lapsevanematele;
- „Toolimeistrid” – teabematerjal pedagoogidele ja lapsevanematele.
- Pajatus toolimeistrist” – 3.-4-klassi õpilastele üks eksemplar kahe kohta, noorematele – ainult pedagoogidele ja lapsevanematele.

Omandatud teadmised

Inimese ja keskkonna koosmõju. Märjalade taimede kasutamine inimeste olmes, käsitöös. Unikaalne toolide valmistamine Gauja Rahvuspargi kultuurajaloolisel alal – Brieži toolimeistrite talud, toolide valmistamise kodutootmise materjalid, tööriistad, töövõtted jne.

Omandatud oskused

Oskus kasutada suurendusklaasi. Oskus ära tunda käsitööks sobivaid märjalade taimi, nööriaga tehtava punutise valmistamise oskus. Oskus jutustada nimetatud teemal, tuginedes saadud teadmistele.

Teabeallikate nimekiri

Gauja Rahvuspargi administratsiooni poolt koostatud näite-ja teabematerjalid, käsitöõuurijate (etnograafide) poolt koostatud näite-ja teabematerjalid.

Koos saame paremini kaitsta ja hoida oma märjalasid! Tule, hoi ja naudi koos meiega! Eesti - Läti koostööprojekt "Tagasi loodusesse"

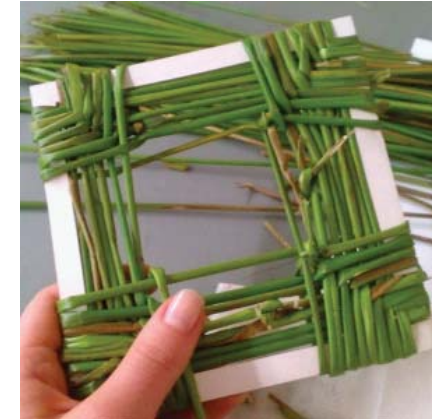
Linking Estonia and Latvia
Part-financed by the European Regional Development Fund

Järvekõrkjas - jätkud või kõrred.
(it's difficult to understand, maybe only name – järvekõrkjas)

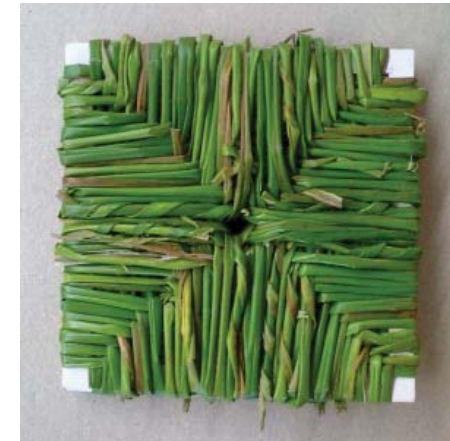
Äsja väljakistud kõrkjad.

Tooli punutise valmistamiseks
põimitakse kõrkjad kokku.

Disainerite valmistatud tool.

Proovi Sina ka!

Koos saame paremini kaitsta ja hoida oma märglasid! Tule, hoi ja naudi koos meiega! Eesti - Läti koostööprojekt "Tagasi loodusesse"

Atbalstījusi
Eiropas
Savienība

Linking Estonia and Latvia
Part-financed by the European Regional Development Fund

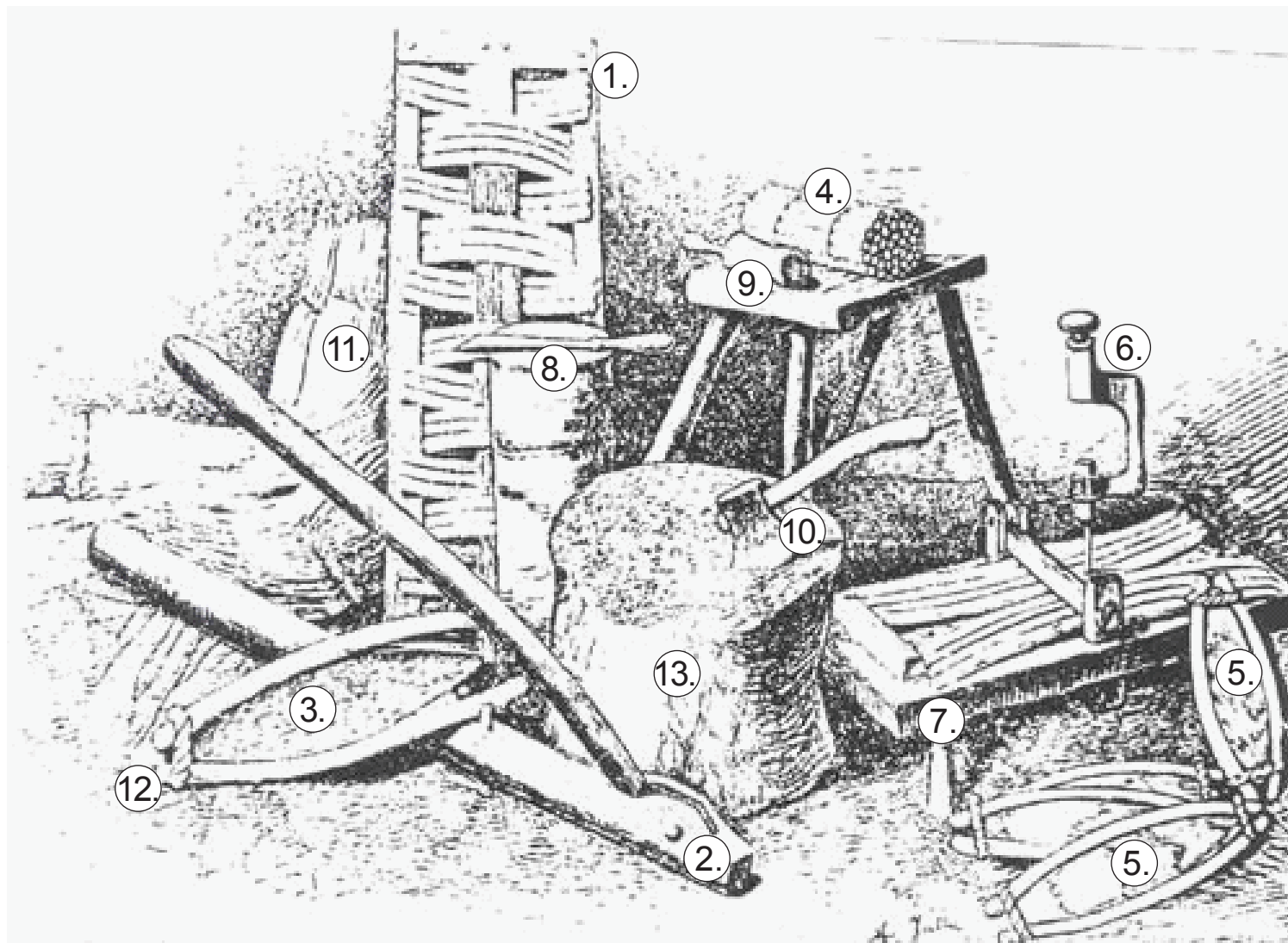
European Union

Kirjuta tööriistade ja materjalide nimetused!

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____
10. _____
11. _____
12. _____
13. _____

Kunstnik Augusts Julla joonistatud toolimeistri tööriistad. 1905.a.

Koos saame paremini kaitsta ja hoida oma märgalasi! Tule, hoia ja naudi koos meiega! Eesti - Läti koostööprojekt "Tagasi loodusesse"

Linking Estonia and Latvia
Part-financed by the European Regional Development Fund

Allpool toodud joonistusel kujutatud taimi kasutatakse mitmesuguste inimestele kasulike asjade valmistamiseks.

1. Uuri, kuidas kasutatakse pilliroogu.
2. Vaata, milleks kasutatakse muid taimi, vastused on ära toodud kõrvaloleval joonistusel.
3. Kirjuta iga taime kõrvale, kuidas seda kasutatakse.

pilliroog

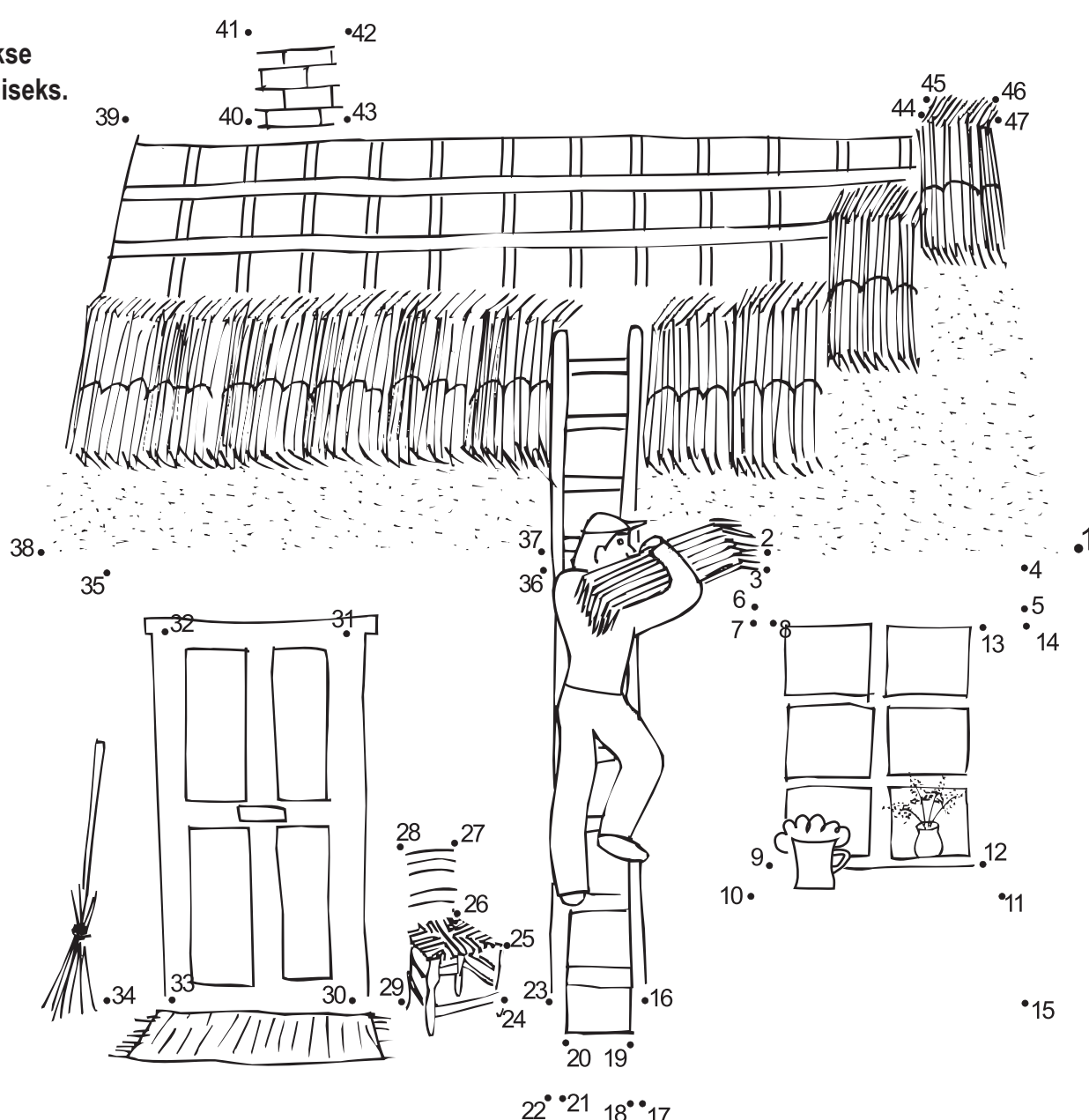
laialehine hundinui

järvekõrkjasl

must lepp

keskmise värihein

harilik humal

Koos saame paremini kaitsta ja hoida oma märgalasid! Tule, hoia ja naudi koos meiega! Eesti - Läti koostööprojekt "Tagasi loodusesse"

Atbalstījusi
Eiropas
Savienība

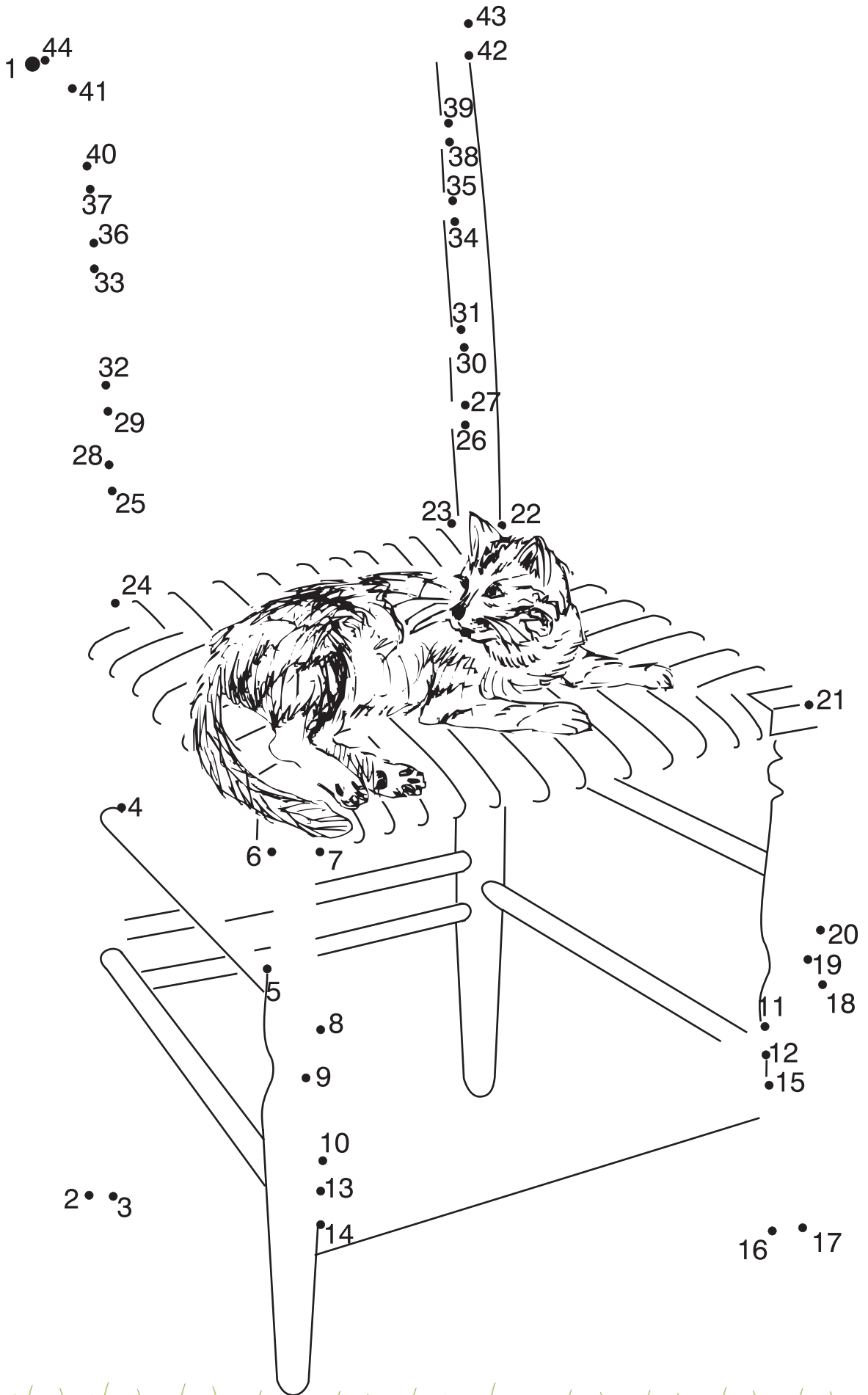

Linking Estonia and Latvia
Part-financed by the European Regional Development Fund

European Union

Koos saame paremini kaitsta ja hoida oma märgalaid! Tule, hoia ja naudi koos meiega! Eesti - Läti koostööprojekt "Tagasi loodusesse"

Linking Estonia and Latvia
Part-financed by the European Regional Development Fund

Toolimeistrid

Üheks väga omapäraseks Gauja Rahvuspargi kultuuriväärtuseks on Valmiera rajooni Vaidava vallas olevad Brieži toolimeistrite talud, kus XVIII sajandi lõpust kuni XX sajandi 40. ndate aastateni valmistati toole, tehes aasta jooksul ca 12000 kasepuust tooli, millel kasutati kõrkjapunutistest tooliistmeid. Kõrkjaid koguti juuni lõpus Gauja jõeharudest, järvedest ja tiikidest. Punutiseks kasutati järvedes kasvavaid kõrkjaid, mida kutsuti ka jätkudeks, kõrtteks. Viimasel tegevusperioodil enne Teist maailmasõda kasutati ka tööstuslikult valmistatud spooni (vineeri), isegi dekoratiivsete joonistuste ja lillede motiividega. Nimetatud toolimeistrite tegevusel oli lokaalne tähendus, nad praktiseerid ainult väga väikeses piirkonnas. Toole valmistati kõige lihtsamate majapidamises tarvitataivate tööriistadega – peitli, liimeistri, puuhaamri, vântpuuri, järive jmt. ning toolide kokkupanemiseks ette nähtud riista abil. Puudetailide väljatremimiseks kasutati lihtsat tööpinki – selleks oli treipinki. Toolide valmistamisest võttis osa kogu pere – mehed treisid, lapsed puhastasid eelnevalt kogutud ja kuivatatud kõrkjaid mustusest ja suurematest juurteosadest, naised punusid tooliistmeid. Pärast veeti toolid hobustega Vidzeme, Eestimaa jm. turgudele. Eestlased kutsusid neid toole läti toolideks. Toolimeistrite seas oli kõige kuulsam Mārtiņš Šķerbergs, kes kasutas oma ametipitsatit ning valmistas toole kirikutele, rahvamajadele, samuti välisellijatele, kes kasutasid neid toole oma suvilates.

„Lejasbregžis” elab ja töötab praegu keraamik Iriša Vainovska, kes on koostanud vana toolimeistri ametit tutvustava näituse, pajatades toolimeistrite tööst heameelega ka küllastajatele.

Koos saame paremini kaitsta ja hoida oma märgalasid! Tule, hoia ja naudi koos meiega! Eesti - Läti koostööprojekt "Tagasi loodusesse"

Linking Estonia and Latvia
Part-financed by the European Regional Development Fund

Lugu toolimeistrist

Kord elas siinsamas, Brieži vallas, üks toolimeister, kelle nimi oliTalle kuulusid....., kus ta üksinda elas, ja ka laut, mis oli tema.....elupaigaks. Loomatoitu hoiti,kuid inimeste endi tagavarasid.....

Iga laupäev pesi toolimeister koos oma perega.....Tal oli virk ja naine, kelle nimeks oli..... ning.....last. Nendega koos elasid kaja toolimeistri naise ema, kelle nimeks oli

Talvel tegi kogu pere Toolimeister treis tooli detailepuust. Naine punus toolistmeidLapsed puhastasid kõrkjaid, mida eelnevalt leotativees, et oleks kergemKui ükspartii oli valmis, siis veeti seeturule. Kui toolimeister müüstooli, siis ostis ta kaasa sõitnud pojale.....ja klinkeri. Kuid kojujäänudootasid neid

Kirjuta, palun, tühjadesse kohtadesse sobivad sõnad ning loo omaenda lugu toolimeistrist!

Koos saame paremini kaitsta ja hoida oma märgalasid! Tule, hoia ja naudi koos meiega! Eesti - Läti koostööprojekt "Tagasi loodusesse"

Linking Estonia and Latvia
Part-financed by the European Regional Development Fund

Miniviktoriin toolimeistri talus.

Viktoriini juht valib välja 5 erinevat eset, näiteks:

1. Nn. „ahvena või haugi” – pikliku, ellipiskujulise puiduvormi toolijalgade ja tagumise peapuu sobitamiseks.

2. Liimeistri.

3. Suure peremehe või perenaise tooli.

4. Ratastega lastetooli.

5. Tavalise tooli.

Viktoriinist osavõtjatel tuleb kirjutada ja selgitada, mis otstarbeks antud esemeid kasutatakse. Küsimus toas olevate toolide kohta – kujutage endale ümber laua istuvat peret, kes kasutab suurt tooli, kes kasutab tavalist tooli, kes kõrget tooli. Igaile grupile võidakse anda erinevaid esemeid muuseumis olevatest toolimeistrite tööriistade ja olmeesemete seast. Vastused tuleb üheskoos läbi arutada, jutustades seejuures toolimeistritele vajalikest tööriistadest ja materjalidest.

Koos saame paremini kaitsta ja hoida oma märgalaid! Tule, hoi ja naudi koos meiega! Eesti - Läti koostööprojekt "Tagasi loodusesse"